
Situace tanečnických badatelů
v České republice

Daniela Machová

*The situation of dance researchers
in the Czech Republic*

Abstract: The study presents the situation of dance researchers in the Czech Republic and reveals the socio-economic conditions under which the profession of dance researcher is currently carried out. The information was obtained through qualitative research based on in-depth individual interviews with ten respondents cooperating with research organisations. Based on the data analysis, the author divides the conditions affecting the work of the researcher into four categories: intellectual, institutional, family and health/physical background. It turns out that a satisfactory institutional background, including adequate funding, is central to the practice of the profession, but this is lacking in reality. Most of the respondents combine research activities with other work duties in and outside the field, doing

research in their spare time with limited financial support. Research is thus primarily stimulated by intrinsic motivation.

Keywords: Dance research, dance researcher, institutional background, research organisation, motivation, Czech Republic

V současné době je v kulturně-politických kruzích v České republice velice diskutovaným tématem status umělce a umělkyně. Pandemická covidová situace spojená s preventivními opatřeními ve formě zákazu sdružování a uzávěrou divadel naplno upozornila na to, v jak nejisté situaci se umělci a umělkyně mohou vyskytnout, a uspořádala tak snahu tento stav přehodnotit. Ministerstvo kultury ČR nyní alokuje v rámci Národního plánu obnovy prostředky na výzkumnou, analytickou činnost, která by mohla posloužit při tvorbě legislativních a strategických materiálů.¹ Statusem umělce a umělkyně se zabýval z pověření Ministerstva kultury od roku 2019 i Institut umění – Divadelní ústav² a díky grantové podpoře jej řeší i oborové profesní organizace, např. Vize tance³ či Asociace tanečních umělců⁴ nebo také Nadační fond pro taneční kariéru.⁵

Různé profese spojené s tanečním uměním jsou dlouhodobě předmětem i mého badatelského zájmu.⁶ Zcela přirozeně se moje pozornost zaměřila i na to, čemu se sama v kombinaci s jinými pracovními povinnostmi věnuji, tedy tanečnímu výzkumu a jeho aktérům. Zajímalo mě, jak jsou na tom moji kolegové a kolegyně, v jakých podmínkách pracují. Domnívám se totiž, že stav, potažmo hloubku a míru tanečnického poznání podmiňují ti, kdo jej vytvářejí. A právě oni se velkou měrou podílejí na tom, v jaké kondici je taneční obor a jakého společenského postavení se mu dostává, neboť svou prací přinášejí poznatky, na nichž mohou ostatní třeba i při tvorbě strategických dokumentů stavět.

Profese výzkumníka pohybujícího se na poli tance je tedy středobodem předkládané studie, která vychází z kvalitativní sociologické sondy založené na hloubkových rozhovorech. Cílem výzkumu bylo odhalit, v jakých socioekonomických podmínkách badatelé a badatelky svou práci vykonávají, jak se odvíjí jejich kariéerní dráha.

Mezi deset vybraných respondentů byly zařazeny osobnosti, které zkoumají jakýkoli druh tance a souvisejících projevů a jevů. Jako podmínku jsem si stanovila také aktivní

¹ Více viz „NPO: Podpora výzkumných projektů k problematice status umělce a internacionalizace“ [online]. *Mkcr.cz*. [cit.]. Dostupné z: <https://www.mkcr.cz/npo-podpora-vyzkumnych-projektu-k-problematice-status-umelce-a-internacionalizace-2842.html>.

² Více viz „Status umělce“ [online]. *Idu.cz*. ©2017 [cit.]. Dostupné z: <https://www.idu.cz/cs/o-nas/veda-a-vyzkum/vedeckovyzkumne-projekty/1906-status-umelce>.

³ Více viz „O nás“ [online]. *Vizetance.org*. [cit.]. Dostupné z: <https://www.vizetance.org/o-n%C3%A1s>.

⁴ Více viz „Status umělce“ [online]. *Atucr.cz*. [cit.]. Dostupné z: <https://atucr.cz/status-umelce/>.

⁵ Více viz „Podpora výzkumných projektů k problematice status umělce a internacionalizace“ [online]. *Mkcr.cz*. [cit.]. Dostupné z: <https://www.mkcr.cz/podpora-vyzkumnych-projektu-k-problematice-status-umelce-a-internacionalizace-cs-2951>.

⁶ Zabývala jsem se například srovnáváním situace tanečnicků tzv. na volné noze versus v angažmá („Svoboda na volné noze versus jistota v angažmá? Sonda do života tanečnicků v 21. století v Čechách“. In: Daniela Machová. *Profese tanečnicka: mezi obdivem a odsouzením*. Praha: Nakladatelství AMU, 2013, s 169–185); nebo profesí tanečního mistra (Daniela Machová. *Profese tanečního mistra v Čechách ve 20. století*. Magisterská práce. Praha: Akademie múzických umění, Hudební a taneční fakulta, 2012; Daniela Machová. *Profese tanečního mistra v Čechách 19. století*. Bakalářská práce. Praha: Akademie múzických umění, Hudební a taneční fakulta, 2009).

publikační činnost a afiliaci k instituci, která je podle parametrů Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy zařazena na seznam výzkumných organizací v České republice.⁷ Tyto výzkumné organizace jsou formálně rozděleny do tří segmentů: ústavy Akademie věd České republiky, vysoké školy a resortní výzkumné organizace.⁸ Do mého vzorku byl zařazen Etnologický ústav Akademie věd ČR (AV ČR), v rámci kterého existuje Oddělení etnomuzikologie a etnochoreologie zastoupené etnochoreoložkou doc. Mgr. Danielou Stavělovou, CSc. Z vysokých škol se výzkumem tance zabývá Ústav pro taneční vědu při Hudební a taneční fakultě Akademie múzických umění v Praze (AMU). Z této instituce byly pro účely studie osloveny badatelky, vysokoškolské pedagožky prof. Mgr. Dorothea Gremlicová, Ph.D., prof. Mgr. Helena Kazárová, Ph.D., Mgr. Elvíra Němečková, Ph.D. a Mgr. MgA. Lucie Hayashi, Ph.D. Tanečními projevy v kontextu folkloristiky se zabývá prof. PhDr. Martina Pavlicová, CSc., z Ústavu evropské etnologie při Masarykově univerzitě v Brně (MU). Tanec je předmětem výzkumu ve dvou resortních výzkumných organizacích Ministerstva kultury ČR. V rámci Institutu umění – Divadelního ústavu (IDU) taneční tematiku zpracovává Mgr. Jana Návrátová a Mgr. Roman Vašek, při Národním informačním a poradenském středisku pro kulturu (NIPOS) existuje oddělení pro amatérské umění (Artama), kde se výzkumu scénického tance věnuje doc. Mgr. Jiří Lössl a výzkumu tanečního folkloru MgA. Kateřina Černíčková, Ph.D. Hlubkové rozhovory s těmito osobnostmi probíhaly v období červen–srpen 2022.⁹

Kategorizace zázemí pro výkon profese tanečního badatele

Sada výzkumných otázek položených respondentům cíleně směřovala k poznání, jaké faktory jsou signifikantní pro optimální výkon a kariéru badatele a badatelky. Na základě analýzy realizovaných rozhovorů rozdělují jednotlivé podmínky do čtyř kategorií, které jsem označila jako intelektuální, institucionální, rodinné a zdravotní/fyzické zázemí.

Za intelektuální zázemí označuji veškeré podmínky a předpoklady, které obohacují mysl a rozšiřují znalosti badatele či badatelky. Je zřejmé, že prohlubování poznatků o tanci je celoživotní proces. Z rozhovorů vyplynulo, že u většiny respondentů a respondentek započal již v útlém dětství či mládí. Není překvapivé, že pro mnohé z nich představoval tanec významnou volnočasovou aktivitu, která formovala jejich další studijní směřování. Z celkového vzorku deseti respondentů čtyři vystudovali obor taneční věda a dva taneční pedagogiku na AMU. Ostatní si zvolili spřízněné obory – dva divadelní vědu a dva etnografii.

⁷ „Seznam výzkumných organizací“ [online]. *Msmť.cz*. [cit.]. Dostupné z: <https://www.msmť.cz/vyzkum-a-vyvoj-2/seznam-vyzkumnych-organizaci>

⁸ Více viz Úřad vlády České republiky. *Metodika hodnocení výzkumných organizací a hodnocení programů účelové podpory výzkumu, vývoje a inovací* [online]. [cit.], str. 6. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/vyzkum/soubor/metodika-hodnoceni-vyzkumnych-organizaci-pdf.aspx>.

⁹ Na základě souhlasu všech respondentů uvádím autorizované citace s uvedením jejich jmen. Pro plynulost čtení textu v další části již neuvádím u respondentů jejich akademické tituly.

Ukazuje se, že určující roli v kariérním rozvoji každého respondenta sehrávala minimálně jedna klíčová osobnost z oboru. Význam takového guru spočívá hned v několika aspektech. Od ryze praktických, pragmatických situací, které vyústí v nabídku pracovních příležitostí, výzkumných zkušeností, studijních pobytů apod., po abstraktní rovinu, kdy guru svým vlastním přístupem motivuje a inspiruje a mnohdy se stává vzorem. Mezi zmíněnými osobnostmi figurovalo opakovaně jméno nestorky české taneční vědy Boženy Brodské, a to nejen pro její odborný profil, ale především pro její nakažlivý badatelský zápal, jak zmínila např. Helena Kazárová: „Pokud chceš bádát, musíš na to mít tu zvědavost. Je to svým způsobem takové dobrodružství, určitý druh vášně. Tu měla Bíba velkou. Byla úžasná, dokázala to nadšení předat, nakazit ostatní.“¹⁰ Mezi klíčovými personami, jež respondenty ovlivnily, dále zaznívalo jméno Vladimíra Vašuta, Hannah Laudové, Bohumíry Cveklové, případně jména ostatních respondentek z výzkumného vzorku – Daniely Stavělové, Doroty Gremlicové i Heleny Kazárové. Z rozhovorů vyplynulo, že i po dokončení vysokoškolského studia zůstala tato osobnost vyhledávanou oporou a konzultantem výzkumných záměrů a nezřídka se vztah pedagog–žák proměnil v rovnocenné přátelství.

Ačkoli je badání často solitérní činností, mnozí výzkumníci a výzkumnice cíleně vyhledávají možnost konzultovat a diskutovat své úvahy s ostatními z oboru, některým se osvědčilo pracovat v ustálených badatelských týmech. Jana Návratová například zmínila, nakolik je pro ni stěžejní spolupráce v tandemu s Romanem Vaškem. Podle Martiny Pavlicové jsou dokonce „fungující vztahy na pracovišti naprosto určující pro růst lidí a toho pracoviště“.¹¹ A jak dokládá řada odborných publikací o tanci, často dochází ke spolupráci výzkumníků z různých institucí.¹²

Intelektuálně stimulující je také kontakt s mezinárodním prostředím formou členství v nadnárodních vědeckých nevládních organizacích a výjezdů na zahraniční konference apod. Daniela Stavělová v souvislosti se svým vstupem do Etnochoreologické studijní skupiny při ICTM¹³ poznamenala: „Pro mě byl vstup na toto zahraniční pole velmi důležitý. Jako solitér bych těžko rozeznala, které téma je relevantní a které ne. Podstatně hůř a pomaleji bych se do toho mezinárodního diskurzu vpravovala.“¹⁴

¹⁰ Rozhovor s Helenou Kazárovou proběhl online dne 17. června 2022.

¹¹ Rozhovor s Martinou Pavlicovou proběhl online dne 9. června 2022.

¹² Z nedávné doby jde například o spolupráci Jiřího Lössla, Doroty Gremlicové a Elvíry Němečkové na publikaci *Tanec jako záliba* (Praha: NIPOS, 2021); dále o spolupráci Daniely Stavělové, Kateřiny Černíčkové, Doroty Gremlicové, Martiny Pavlicové na publikaci *Tiha a beztíže folkloru* (Praha: Academia, 2021).

¹³ ICTM – International Council for Traditional Music (Mezinárodní rada pro tradiční hudbu), při níž existuje Study Group on Etnochoreology (Etnochoreologická studijní skupina), jež pořádá pravidelná symposia jednou za dva roky.

¹⁴ Rozhovor s Danielou Stavělovou proběhl dne 27. června 2022.

Institucionální zázemí jako bazální nutnost

Zásadní podmínky pro výkon práce badatelů a badatelek vytváří institucionální zázemí. Výzkumná organizace jako zaměstnavatel určuje sociální, ekonomické i politické mantinely, v nichž se jedinec pohybuje. Z hlediska finančního ohodnocení práce je ve veřejných výzkumných institucích zavedena praxe vyplácení nominální mzdy podle určitých tarifů, které jsou určeny vnitřním mzdovým předpisem organizace. Ten zohledňuje především kvalifikační stupeň zaměstnance. Například v AV jsou podle Kariérního řádu výzkumní pracovníci a pracovnice rozděleni do šesti kvalifikačních stupňů: 1. Odborný pracovník výzkumu a vývoje, 2. Doktorand, 3a. Postdoktorand, 3b. Vědecký asistent, 4. Vědecký pracovník, 5. Vedoucí vědecký pracovník. Zařazení pracovníka do kvalifikačního stupně a mzdové třídy je přitom v kompetenci ředitele pracoviště a odvíjí se od hodnocení práce výzkumníka při pravidelných atestacích, které se konají minimálně jednou za pět let.¹⁵

Vnitřní mzdové předpisy určují výši platu také u zaměstnanců vysokých škol. S ohledem na složení mého vzorku respondentů se podíváme krátce na vnitřní mzdové předpisy AMU¹⁶ a MU, které jsou veřejně dostupné. Na AMU se kategorie akademických pracovníků zařazují do rozpětí 9.–13. třídy následovně: Asistent (9), Odborný asistent bez vědecké hodnosti (10), Odborný asistent s vědeckou hodností (11), Docent (12), Profesor (13), platy vědeckovýzkumných pracovníků pak do 10.–13. mzdové třídy, přičemž vnitřní mzdový předpis stanovuje v každé třídě rozpětí minimálního a maximálního mzdového tarifu (např. u nejvyšší 13. mzdové třídy je rozpětí podle vnitřního mzdového předpisu ze dne 21. března 2019 od 24 700 Kč do 33 000 Kč), výši mzdy pak u těchto pracovníků stanovuje rektor nebo děkan. Na MU jsou pracovní pozice akademických pracovníků rozděleny do čtyř mzdových tříd: 1. Asistent, 2. Odborný asistent, 3. Docent, 4. Profesor, adekvátně k tomu čtyři stupně výzkumných pracovníků. Mzdový tarif je stanoven jednou částkou, která se ale každoročně k 1. červenci navyšuje (například v období od 1. července 2022 do 30. června 2023 se pohybuje mzdový tarif v jednotlivých třídách v těchto částkách: 29 700 Kč; 33 200 Kč; 44 000 Kč a 55 000 Kč). Ale zřejmě to neplatí paušálně, neboť jak uvádí vnitřní mzdový předpis MU: „Výše složek mzdy, zejména mzdového tarifu, osobního ohodnocení a funkčního příplatku, jsou určeny mzdovým výměrem nebo je mzda sjednána ve smlouvě.“¹⁷ Jak ukazují data portálu KupníSíla.cz, výše průměrné mzdy se u jednotlivých fakult v rámci jedné vysoké školy poměrně liší.¹⁸

¹⁵ Více viz „Kariérní řád vysokoškolsky vzdělaných pracovníků AV ČR“ [online]. *Avcr.cz*. [cit.]. Dostupné z: <https://www.avcr.cz/cs/o-nas/pravni-predpisy/karierni-rad-vysokoskolsky-vzdelanych-pracovniku-av-cr/>.

¹⁶ „Vnitřní mzdový předpis Akademie múzických umění v Praze ze dne 21. března 2019“ [online]. *Amu.cz*. [cit.]. Dostupný z: <https://www.amu.cz/cs/uredni-deska/predpisy/vnitri-predpisy/>.

¹⁷ „Vnitřní mzdový předpis Masarykovy univerzity“ [online]. *Muni.cz*. [cit.]. Dostupné z: <https://www.muni.cz/o-univerzite/uredni-deska/vnitri-mzdovy-predpis-mu>.

¹⁸ Viz Petr Wolf. „Akademický pracovník vydělává nejvíce v Hradci a Brně“ [online]. *KupníSíla.cz*. 16. 9. 2020 [cit.]. Dostupné z: <https://www.kupnisila.cz/akademicky-pracovnik/#tabulka>.

Uvedené příklady vnitřních mzdových předpisů měly poukázat na princip udílení mezd ve výzkumných organizacích spíše než na konkrétní částky, na které si výzkumníci přijdou. Výše konečné sumy na výplatní pásce se totiž odvíjí od dalších složek mzdy – osobního ohodnocení a případných odměn a příplatků za různé funkce – a dá se předpokládat, že není každý měsíc stejná. S ohledem na malou početnost mého vzorku, etičnost, závazek mlčenlivosti vůči zaměstnavateli a nemožnost zaručit respondentům anonymitu jsem se v rámci rozhovorů záměrně nesnažila dopátrat se přesné výše příjmu, zajímalo mě subjektivní vnímání jeho adekvátnosti. Není překvapivé, že respondenti potvrdili to, co se v sociálněvědních a humanitních oborech i v uměnovědách již poměrně dlouho diskutuje, tedy podfinancovanost ohodnocení zaměstnanců v porovnání s jinými obory.¹⁹ „Nikdy jsem neměla vědeckou práci dobře zaplacenou, což asi nikdo. To mí přátelé z gymnázia nedokážou pochopit, že je někdo za takových podmínek ochotný pracovat,“ dodává k tématu Kateřina Černíčková.²⁰

Z některých rozhovorů vyplynulo, že nejistá finanční budoucnost v souvislosti s badatelskou kariérou v uměnovědném oboru byla akceptována již při volbě studia, jak ilustrují slova Romana Vaška: „Když jsem si vybral, že budu studovat divadelní vědu, rodiče mi nebránili, jen mě upozornili, že jsem si vybral cestu, která nebude jednoduchá, co se týče ekonomických vyhlídek.“²¹

Zdá se však, že v souvislosti s vyvíjející se kariérou a rostoucím kvalifikačním stupněm vzdělání po habilitačním a profesorském řízení je nesoulad mezi nárůstem platu a společenskou prestiží mírně frustrující, jak mi sdělila Martina Pavlicová: „Později jsem si začala uvědomovat, že má moje práce nějakou hodnotu a měla by být odměněna; společnost si sice na jednu stranu nejvíce cení z hlediska společenských pozic těchto oborů, ale ten finanční žebříček je otočený úplně obráceně.“²²

Největším překvapením tohoto výzkumu bylo zjištění, že ačkoli jsou všichni dotázaní zaměstnání ve veřejných výzkumných institucích, pouze ve dvou případech je bádání součástí regulérního úvazku v rámci standardní pracovní doby.

Na pozici výzkumnice na plný úvazek je zaměstnána pouze Daniela Stavělová z Etnologického ústavu AV ČR. U akademických pracovníků na vysokých školách je sice vědecká činnost uvedena v rámci pracovní doby v §70 odst. a zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách, nicméně je na každé instituci, jak podmínky pro vědeckou činnost upraví. Pouze v případě Marty Pavlicové z MU je vědecká činnost vymezena úvazkem, který doplňuje

¹⁹ Naposledy například ve výzvě na podporu humanitních a sociálněvědních oborů iniciované autory petice z Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci v červnu roku 2022. Více viz „Výzva na podporu humanitních a sociálněvědních oborů“ [online]. *Vedaavyzkum.cz*. 29. 6. 2022 [cit.]. Dostupné z: <https://vedavyzkum.cz/z-domova/z-domova/vyzva-na-podporu-humanitnich-a-socialnevednich-oboru>.

²⁰ Rozhovor s Kateřinou Černíčkovou proběhl dne 6. září 2022.

²¹ Rozhovor s Romanem Vaškem proběhl dne 7. června 2022.

²² Rozhovor s Martinou Pavlicovou.

dále pedagogická a administrativní pracovní náplň. V rámcovém popisu pracovní činnosti akademických pracovníků AMU se uvádí: „Akademický pracovník: 3. Může se podílet na výzkumných úkolech v rámci výzkumných záměrů a projektů.“²³ Badatelská aktivita akademických pracovníků vyjma výzkumníků se tedy na této škole rozvíjí na dobrovolné bázi a není zakotvena v úvazku. V resortních výzkumných organizacích jsou respondenti bádající v oblasti tance zaměstnání na plné úvazky na jiné typy činností.

Realitu badatelky v takové situaci výstižně popisuje Kateřina Černíčková: „Když se chceš věnovat tanečnickému bádání, situace je složitá, institucí a pracovních pozic je málo. Když nemáš to štěstí, že jsi v akademickém prostředí nebo někde, kde máš opravdu úvazek jako vědecký pracovník, tak to musíš řešit na koleně.“²⁴ V oblasti tance tedy panuje evidentní nedostatek výzkumných pracovních míst, který vede k jednoduchému závěru. Bádání představuje u vybraných osobností téměř ve všech případech pouze jednu z jejich četných aktivit, a to vedle činnosti pedagogické, organizační, produkční, bibliografické či další umělecké (např. taneční kritika, choreografie i interpretace). Prostor věnovaný vědeckým aktivitám je mnohdy upozaděn ostatními povinnostmi, jež jsou hlavní pracovní náplní dotázaných. Zcela logicky platí, že čím více aktivit, tím méně času na bádání. To se mnohdy odehrává ve volném čase respondentů, tedy po večerech a o víkendech.

Zcela přirozeně vyvstává i otázka, jak je toto bádání financováno v případě, že není součástí pracovního úvazku. Pokud se nechtějí výzkumníci a výzkumnice věnovat této aktivitě vyloženě zadarmo (což někteří připouští, že se občas stávalo), je nejčastější řešení žádat o granty vypisované v rámci výzkumné organizace či externích institucí (např. Grantová agentura ČR). Jde však o časově náročnou aktivitu, jak poznamenala Lucie Hayashi: „Většinu své kariéry trávím tím, že hledám čas, příležitosti a finance na to, abych mohla bádát. Kdybych všechn ten čas věnovala výzkumu, už jsem určitě napsala aspoň deset knih.“²⁵

Pro některé z respondentů však představuje podání grantové žádosti i jeho administrace v kombinaci s ostatními pracovními povinnostmi byrokratickou bariéru, která je demotivuje. Přiznávají, že se někdy spoléhají na aktivitu kolegů, kteří je zahrnou do svého badatelského týmu jako spoluřešitele. A vzhledem k jejich významné badatelské kariéře se nabídky dostávají. „Člověk si postupně tvoří svoji oborovou identitu. Nyní jsem ve fázi, kdy si můžu dovolit tak trochu pasivně čekat, co mi kdo poskytne jako impulz, a nemusím být ten aktivní,“ připouští Dorothea Gremlíková.²⁶

²³ „Popis pracovní činnosti akademických pracovníků (AP) AMU“ [online]. *Amu.cz*. [cit.]. Dostupné z: <https://www.amu.cz/filr/download/L3Jla3RvcmlF0LURva3VtZW50eS9wZlllZHBpc3kvNCkgUExBVE7DiSBWw51OT1NZlFJFS1RPUktZLzkyLiBw51OT1MgUkVlVE9SQSDEjC4gM18yMDIxLCBLYXJpw6lybsOtlMWZw6FkiEFNVs9Ww71ub3MgMDNfMjAyMV9QxZnDrWxvaGEgMV9Sw6FtY292w70gcG9waXMgcHJhY292bsOtlMSNaW5ub3N0aSBha2FkZW1pY2vDqWhviHByYWNvdm7DrWthLmRvY3g=>.

²⁴ Rozhovor s Kateřinou Černíčkovou.

²⁵ Rozhovor s Lucií Hayashi proběhl dne 4. srpna 2022.

²⁶ Rozhovor s Dorotou Gremlíkovou proběhl dne 31. května 2022.

Mohlo by se zdát, že výzkumníci a výzkumnice na úvazek jsou grantové politiky zproštěni, ale není tomu tak. Naopak se od nich podávání externích, mezinárodních grantů očekává, neboť jsou významným příspěvkem k institucionálnímu příjmu a sehrávají významnou roli v hodnocení výzkumných organizací. „Když nemáte grant a ani se o něj nepokusíte, tak už to bude vnímáno, jako že jste málo aktivní,“ dodává k tématu Daniela Stavělová.²⁷

V případě úspěšné grantové žádosti je pak vědecká činnost finančně odměňována a pracovněprávně ošetřena buď nějakou formou úvazku, dohody o pracovní činnosti nebo o provedení práce, případně odměnami připočtenými k platu. Paradoxně má pak v některých případech úspěšné grantové řízení opačný účinek, tedy že je základní badatelský úvazek po dobu řešení externího grantu ponížěn,²⁸ čímž dochází k úspoře institucionálních prostředků.

Ať už je financování výzkumné činnosti jakékoli, respondenti se shodují, že jejich badatelská práce není adekvátně finančně ohodnocena. Příčinou může být ale také špatně nastavený rozpočet v žádosti či jeho krácení grantovou komisí, podhodnocení časové náročnosti výzkumné práce, příslib většího počtu výstupů apod. Setkala jsem se navíc s praxí, kdy se odměna pro externí badatele odvíjí od počtu normostran výsledného odborného textu, což vůbec nezohledňuje veškerou výzkumnou práci, která vzniku studie předchází. Sepsání dvacetistránkové studie vyžaduje desítky hodin sbírání materiálu a jeho analyzování – dle typu badatelského přístupu v knihovnách, archivech, videotékách či realizaci terénního výzkumu a rozhovorů. Výzkum je kreativní proces, takže i dokončení finálního výstupu ve vysoké kvalitě potřebuje dostatečný čas, a ne práci pod tlakem.

Odhlédneme-li od finanční stránky věci, z rozhovorů vyplynulo, že institucionální zázemí poskytuje svým badatelům a badatelkám i jiné formy neméně důležité opory. Ukazuje se, že velice důležitý z hlediska motivace je pro zaměstnance a zaměstnankyně výzkumných institucí chápavý a podporující přístup vedení, nadřízených. O této morální podpoře se zmiňovali respondenti v souvislosti s IDU a NIPOS: „Podpora tam je hlavně morální, ale to je někdy možná i víc než peníze. Člověk cítí, že to, co dělá, má smysl.“²⁹ Naopak nezáměr nadřízených či nutnost obhajovat a vysvětlovat svou práci před měnícím se vedením je vnímáno jako unavující, demotivující.

Instituce během řešení grantových projektů mnohdy poskytují administrativní podporu při realizaci grantových projektů a pomáhají především s ekonomickou stránkou věci.

Dále disponují také informačními zdroji, které může badatel pohodlně používat, čehož si váží například Roman Vašek, který je v IDU zaměstnán na plný úvazek v oddělení bibliografie a badatelské práci se věnuje nad rámec své pracovní doby: „Práce v Divadelním

²⁷ Rozhovor s Danielou Stavělovou proběhl dne 27. června 2022.

²⁸ Jak vyplynulo z rozhovoru s M. Pavlicovou, je tato praxe běžná na Masarykově univerzitě v Brně.

²⁹ Jak uvedla Kateřina Černíčková v rozhovoru dne 6. září 2022.

ústavu mi umožňuje pracovat na jiných projektech. V rámci institutu mám vstup do všech databází, do všech fondů, které můžu využívat.“³⁰

Podmíněnost bádání životní situací

Intenzitu badatelského nasazení mimo jiné ovlivňují jednotlivé fáze životního cyklu, ve kterém se jedinec nachází. Právě životní situace určuje čas, který lze věnovat bádání, zvláště v případě, pokud jde o činnost vykonávanou ve volných chvílích a za nepříznivých ekonomických podmínek. Jak respondenti zmiňovali, nadšení pro tuto profesi vyžaduje určitou míru pochopení, tolerance a podpory ze strany nejbližší rodiny a životního partnera, zvláště v případě, kdy se výzkumu věnují ženy starající se o malé děti. „Mohla jsem bádát, protože jsem měla rodinné zázemí – maminku a manžela, maminka hlídala děti, manžel zajistil rodinu po finanční stránce, takže jsem nebyla vystavena tlaku uživit rodinu,“ přiznává Martina Pavlicová.³¹ Ne vždy se ale takové podpory dostane, zápal pro obor tak vedl v některých případech k rozpadu manželství.

Jak jsem již naznačila, bádání představuje u většiny vzorku pouze jednu z pracovních aktivit, která je mnohdy nuceně upozaděna jinými činnostmi, jež generují příjem. Nicméně několik dotázaných zmiňovalo představu bádání jako ideálního způsobu zpestření života, až budou v penzi. „Těším se do důchodu, ale pokud o to bude instituce stát, rád bych zůstal v oblasti výzkumu na nějaký 0,2 úvazek,“ naznačil Jiří Lössl.³² Tato představa však úzce souvisí se zdravotním stavem, který je pro realizaci profese také určující. Část dotázaných si je vědoma svých limitů, které souvisejí především se zhoršující se kvalitou zraku, již nyní. „Už jsem třeba tak daleko, že nedokážu číst večer. Kvůli multifokálu už nemůžu číst v posteli. Šance něco vybádat se fyzicky vlastně zkracuje,“ je si vědoma svých limitů Elvíra Němečková.³³

Vnitřní motivace zachraňuje nedostatečné zázemí

Pro úspěšnou a hladkou kariéru výzkumnické profese by bylo ideální, pokud by veškeré výše uvedené podmínky související s intelektuálním, institucionálním, rodinným zázemím a zdravotním stavem byly uspokojeny. Čím více aspektů není naplněno, tím více je realizace výzkumu komplikovanější. Z rozhovorů vyplynulo, že jako nejpálčivější byla vnímána oblast týkající se financí.

Jelikož je situace badatelů a badatelek v některých ohledech nepříznivá, je na místě se ptát, co je přesto ve výkonu jejich povolání popohánějí, proč jsou ochotni trávit výzkumem svůj volný čas. Při otázce na motivaci zaznívaly v odpovědích respondentů opakovaně

³⁰ Rozhovor s Romanem Vaškem.

³¹ Rozhovor s Martinou Pavlicovou proběhl online dne 9. června 2022.

³² Rozhovor s Jiřím Lösslem proběhl dne 24. června 2022.

³³ Rozhovor s Elvírou Němečkovou proběhl dne 3. června 2022.

slova jako zvědavost, vášeň, nadšení, vnitřní motor, touha se vzdělávat. Vnitřní motivace věnovat se výzkumu tance je veliká, Daniela Stavělová se domnívá, že je až jakousi predispozicí: „To člověk musí mít někde v sobě, ten motor, to říkávala i Hanka Laudová. Je důležitý vědět, jestli ho mám, nebo nemám, když do vědy jdu, protože může přijít řada období, kdy vám rodina, děti navodí nějaký útlum. [...] Ten hlad po zjištění, snaha se něčeho dopídit, ta zvědavost, až taková vlastně posedlost něčím, že něčemu chci přijít na kloub, to v sobě člověk musí mít [...] tou hlavní motivací bude vždycky jenom to, nikdy ne peníze, nikdy ne nějaká kariéra.“³⁴

Velkou motivací je také víra ve smysluplnost své práce a snaha posouvat obor dál. Slovy Jiřího Lössla: „Já tady nejsem proto, abych si honil triko. Já jsem tady proto, abych ten obor rozvíjel. A tohle (bádání, pozn. autorky) k tomu rozvoji toho oboru patří, takže to je asi ta moje motivace.“³⁵ Pro Kateřinu Černíčkovou je velkým motivátorem při realizaci výzkumného projektu zaměřeného na tvorbu databáze choreografií dětských folklorních souborů zpětná vazba: „Mě aktuálně asi nejvíc motivují právě ti lidé, jejichž choreografie analyzuju, když vnímám, že moje práce pomáhá někomu dalšímu.“³⁶ Svou roli hraje i pocíťovaná zodpovědnost předat v ucelené podobě pečlivě nashromážděný a zpracovaný materiál pro další generace.

Zajímavou motivaci pro bádání popsala i Lucie Hayashi: „Pro mě je výzkum tance vždy i takovou sondou k sobě samé, pomáhá mi pochopit mou vášeň pro tanec, popsat to, co prožívám, slovy, kterým snad mohou druzí lépe porozumět. Zajímá mě zjišťovat, jak to mají ostatní, zkoumat jedinečnost tance a jeho vnímání.“³⁷

Samotná vnitřní motivace však nestačí. Jak se ukázalo, pokud je bádání pouze jednou ze složek tzv. portfoliové kariéry, vyžaduje velkou míru disciplíny a *time managementu*. Respondenti přiznávali, že mnohdy bojují kromě nedostatku volného času s vlastní leností a prokrastinací. Závažnější skutečností je zjištění, že většina respondentů popisovala i zkušenosti se syndromem vyhoření. Ten pramenil ve většině případů z neúměrného množství pracovních závazků, které respondent přislíbil. „Tehdy jsem se ostýchal odmítnat práci, bál jsem se, že další příležitost pak už třeba nepříjde, až jsem to s vyčerpáním přehnal,“ připustil Roman Vašek.³⁸ Další příčinou může být bezvýchodnost stávající situace. „Mám pocit, že nastupuje nějaký syndrom vyhoření. Víím o spoustě témat a materiálů, který bych chtěla zpracovat, ale prostě nemám kdy. Výzkum je kontinuální činnost, která vyžaduje třeba tři roky práce, to není tak, že si k tomu člověk sedne a za týden má

³⁴ Rozhovor s Danielou Stavělovou.

³⁵ Rozhovor s Jiřím Lösslem.

³⁶ Rozhovor s Kateřinou Černíčkovou.

³⁷ Rozhovor s Lucií Hayashi.

³⁸ Rozhovor s Romanem Vaškem.

hotovo,“ posteskla si v rozhovoru Elvíra Němečková.³⁹ Pracovní vytížení se pak projevilo u některých na rostoucí únavě a zhoršujícím se zdraví.

Nicméně vnitřní motor je pohonem, kvůli kterému se k výzkumu i po prožitém vyhoření a změně životních priorit opakovaně vrací. „I já jsem si prošla krizemi, jestli výzkumu chci opravdu věnovat ten čas. Jenže mě to pořád baví, stále se snadno nadchnu pro nějaké téma. V takových hluchých obdobích jsem si uvědomila, že mi bádání vlastně chybí, takže je to asi nějaké zakletí, se kterým se člověk musí nějak smířit,“ dodává Kateřina Černíčková.⁴⁰

Změna situace, nebo alespoň zlepšení podmínek?

Ideálním, ale zřejmě nereálným řešením popsané situace je navýšení počtu badatelských míst ve výzkumných organizacích. Nicméně je otázkou, zda by výzkumníci a výzkumnice, vykonávající paralelně více pracovních aktivit, měli o tato místa zájem. „O tom jsem trochu snil, ale vlastně dneska už bych to ani nechtěl. Asi by mě úplně už nebavilo na plný úvazek jenom bádát,“ připouští Roman Vašek.⁴¹ Kombinace několika pestrých aktivit zřejmě některým vyhovuje.

Také se zdá, že je bádání ve volném čase jakousi svobodnější volbou. Naopak s úvazkem na AV ČR se badatel pravidelně musí podrobovat atestacím, při kterých v podstatě obhájí svou dosavadní činnost, jeho pracoviště prochází pravidelnou evaluací apod. V rozhovoru s Danielou Stavělovou například opakovaně zaznívala slova jako stres, tlak na výkon a nejistota, a to v kontextu s publikováním v impaktovaných časopisech, externí/mezinárodní grantovou činností, vyžadovanou internacionalizací apod.

Reálnější variantou je tedy cílená snaha o zlepšení ekonomických podmínek badatelů a badatelek, ať už se výzkumu věnují v oficiálním zaměstnání, nebo ve svém volném čase, tlakem na navýšení ceny jejich práce, jak navrhuje Lucie Hayashi: „Čas strávený bádáním je v mnoha případech docela dobře měřitelný. Kdyby si badatel pokaždé zapnul stopky ve chvíli, kdy se tématu aktivně věnuje, vyhledává v knihovnách, sepisuje poznámky, koncepty a myšlenky, a tyto hodiny by se vynásobily běžnou sazbou pro nejvýše možné vzdělané specialisty v oboru, odměna za jeden publikovaný článek by mnohonásobně převýšila to, co se nakonec k badateli dostane, ať už ve formě honoráře z časopisu, nebo odměny z instituce, pro kterou bádá. Málokdo si uvědomuje, kolik hodin se skrývá za jedním publikačním výstupem. Řešení tedy vidím v tom, klást vysoké požadavky, ale kvalitní práci pak opravdu kvalitně odměnit. Tak, aby se například badatel mohl klidně věnovat svému výzkumu i na volné voze.“⁴²

³⁹ Rozhovor s Elvírou Němečkovou.

⁴⁰ Rozhovor s Kateřinou Černíčkovou.

⁴¹ Rozhovor s Romanem Vaškem.

⁴² Rozhovor s Lucií Hayashi proběhl dne 4. srpna 2022.

Zároveň pokud mají badatelé a badatelky kvůli dalším pracovním povinnostem omezený čas na zkoumání tance, je třeba připustit, že potřebují delší časový úsek, než kdyby se tématu mohli věnovat v regulérní pracovní době. Je třeba nastavit realistické množství výstupů, odhadnout svou kapacitu a možnosti při přijímání badatelských nabídek apod.

Otázkou však zůstává, nakolik silná a odolná vnitřní motivace těchto badatelů a bada-telek zůstane, pokud budou podmínky dlouhodobě neuspokojivé. A zda právě oni mohou tyto podmínky pomoci nějak změnit.

Literatura a zdroje

„Kariérní řád vysokoškolsky vzdělaných pracovníků AV ČR“ [online]. *Avcr.cz*. [cit.]. Dostupné zde: <https://www.avcr.cz/cs/o-nas/pravni-predpisy/karierni-rad-vysokoskolsky-vzdelanych-pracovniku-av-cr/>.

Machová, Daniela. *Profese tanečního mistra v Čechách 19. století*. Bakalářská práce. Praha: Praha: Akademie múzických umění, Hudební a taneční fakulta, 2009.

Machová, Daniela. *Profese tanečního mistra v Čechách ve 20. století*. Magisterská práce. Praha: Akademie múzických umění, Hudební a taneční fakulta, 2012.

„NPO: Podpora výzkumných projektů k problematice status umělce a internacionalizace“ [online]. *Mkcr.cz*. [cit.]. Dostupné z: <https://www.mkcr.cz/npo-podpora-vyzkumnych-projektu-k-problematice-status-umelce-a-internacionalizace-2842.html>

„O nás“ [online]. *Vizetance.org*. [cit.]. Dostupné z: <https://www.vizetance.org/o-n%C3%A1s>

Podpora výzkumných projektů k problematice status umělce a internacionalizace“ [online]. *Mkcr.cz*. [cit.]. Dostupné z: <https://www.mkcr.cz/podpora-vyzkumnych-projektu-k-problematice-status-umelce-a-internacionalizace-cs-2951>

Popis pracovní činnosti akademických pracovníků (AP) AMU [online]. [cit.]. Dostupné z: <https://www.amu.cz/filr/download/L3Jla3RvcmlFOLURva3VtZW50eS99wXZlIHZBpc3kvNCkgUExBVE7DiSBWw51OT1NZlFJFS1RPUktZLzkyLiBw51OT1MgUkVLE9SQSDEjC4gM18yMDIxLCBLYXJpw6lybsOtlMWZw6FkIEFNVS9VWw71ub3MgMDNfMjAyMV9QxZnDrWxvaGEgMV9Sw6FtY292w70gcG9waXMgcHJhY292bsOtlMSNaW5ub3N0aSBha2FkZW1pY2vDqWhvIHByYWNvdm7DrWthLmRvY3g=.>

Rozhovor s Danielou Stavělovou [nepublikováno]. 27. června 2022.

Rozhovor s Dorotou Gremlicovou [nepublikováno]. 31. května 2022.

Rozhovor s Elvírou Němečkovou [nepublikováno]. 3. června 2022.

Rozhovor s Helenou Kazárovou [nepublikováno]. 17. června 2022.

Rozhovor s Jiřím Lösslem [nepublikováno]. 24. června 2022.

Rozhovor s Kateřinou Černíčkovou [nepublikováno]. 6. září 2022.

Rozhovor s Lucií Hayashi [nepublikováno]. 4. srpna 2022.

Rozhovor s Martinou Pavlicovou [nepublikováno]. 9. června 2022.

Rozhovor s Romanem Vaškem [nepublikováno]. 7. června 2022.

„Seznam výzkumných organizací“ [online]. *Msm.cz*. [cit.]. Dostupné zde: <https://www.msm.cz/vyzkum-a-vyvoj-2/seznam-vyzkumnych-organizaci>

„Status umělce“ [online]. *Atucr.cz*. [cit.]. Dostupné z: <https://atucr.cz/status-umelce/>

„Status umělce“ [online]. *Idu.cz*. ©2017 [cit.]. Dostupné z: <https://www.idu.cz/cs/o-nas/veda-a-vyzkum/vedeckovyzkumne-projekty/1906-status-umelce>

„Svoboda na volné noze versus jistota v angažmá? Sonda do života tanečníků v 21. století v Čechách“. In: Machová, Daniela. *Profese tanečnicka: mezi obdivem a odsouzením*. Praha: Nakladatelství AMU, 2013, s 169–185.

Úřad vlády České republiky. *Metodika hodnocení výzkumných organizací a hodnocení programů účelové podpory výzkumu, vývoje a inovací* [online]. [cit.], str. 6. Dostupné zde: <https://www.mvcr.cz/vyzkum/soubor/metodika-hodnoceni-vyzkumnych-organizaci-pdf.aspx>.

„Vnitřní mzdový předpis Akademie múzických umění v Praze ze dne 21. března 2019“ [online]. *Amu.cz*. [cit.]. Dostupný zde: <https://www.amu.cz/cs/uredni-deska/predpisy/vnitri-predpisy/>.

„Vnitřní mzdový předpis Masarykovy univerzity“ [online]. *Muni.cz*. [cit.]. Dostupné z: <https://www.muni.cz/o-univerzite/uredni-deska/vnitri-mzdovy-predpis-mu>.

Výzva na podporu humanitních a sociálněvědních oborů“ [online]. *Vedavyzkum.cz*. 29. 6. 2022 [cit.]. Dostupné z: <https://vedavyzkum.cz/z-domova/z-domova/vyzva-na-podporu-humanitnich-a-socialnevednich-oboru>.

Wolf, Petr. „Akademický pracovník vydělává nejvíce v Hradci a Brně“ [online]. *Kupnísil.cz*. 16. 9. 2020 [cit.]. Dostupné z: <https://www.kupnisila.cz/akademicky-pracovnik/#tabulka>.

Tato studie vznikla na Akademii múzických umění v Praze v rámci projektu „Ekonomické aspekty a komodifikace tanečního umění, produkce a vzdělání“ podpořeného z prostředků Institucionální podpory na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace, kterou poskytlo MŠMT v roce 2022.

MgA. Mgr. Daniela Machová, Ph.D. vystudovala sociologii na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy a taneční vědu na Hudební a taneční fakultě Akademie múzických umění v Praze, kde v roce 2019 obhájila disertační práci na téma Český fenomén tanečních. V badatelské práci využívá především sociologické metody a historiografický přístup, který aplikuje na výzkum společenských tanců, tanečních, profese tanečnicka, tanečního mistra, tanečních studií. Je členkou Etnochoreologické skupiny při ICTM a redaktorkou a ředitelkou Tanečních aktualit, o. p. s.

Daniela Machová.
Foto: Ladislav Beneš.